

Εισήγηση του κ. Δημήτρη Τσελέ, καθηγητή του ΤΕΙ Πειραιά και Διευθυντή της Σχολής Τεχνολογικών Εφαρμογών του ΤΕΙ Πειραιά

“Ψηφιακές Βιβλιοθήκες και Εκπαίδευση από απόσταση”

Καταρχήν θα ήθελα να εκφράσω κι εγώ τα συγχαρητήρια μου για την άρτια οργάνωση αυτής εδώ της Δημερίδας, ιδιαίτερα αν επισημάνει κανείς το γεγονός ότι ο κύριος όγκος της βοήθειας προήλθε από χορηγούς. Όλοι μας γνωρίζουμε τι τεράστια προσπάθεια χρειάζεται για να εξασφαλιστούν τέτοια πράγματα.

Ο τίτλος της ομιλίας αυτής είναι «Ψηφιακές βιβλιοθήκες και εκπαίδευση από απόσταση». Βέβαια θα αναρωτηθεί κανένας: «έχουμε εκπαίδευση από απόσταση εμείς; Τι μας ενδιαφέρει»; Θα ήθελα λιγάκι να πάω προς τα πίσω να δούμε τι σημαίνει συμβατική εκπαίδευση σαν αυτή που υποτίθεται ότι κάνουμε εμείς. Πρώτα-πρώτα ότι βλέπουμε τους φοιτητές μας, τους βλέπουμε μέσα στο αμφιθέατρο, τους βλέπουμε μέσα στο εργαστήριο, τους καθοδηγούμε, έχουμε και στο πρόγραμμά μας κάποιες ασκήσεις-πράξεις. Στην πράξη ένας έμπειρος καθηγητής τους βλέπει ανά 8-10 άτομα, έτσι ώστε να ξέρει αν πραγματικά αφομοίωσε ο καθένας αυτά που έπρεπε να αφομοιώσει, να τον βοηθήσουμε κατ’ ιδίαν ας πούμε σαν ιδιαίτερο μάθημα, να έχουμε δηλ. τον έλεγχο της προόδου του φοιτητή. Τον παραπέμπουμε στη βιβλιοθήκη γιατί ξέρουμε ότι η διαδικασία της γνώσης είναι μία ενεργητική διαδικασία και στο τέλος θα τον εξετάσουμε να δούμε αν πραγματικά τα κατάφερε. Στα κεντρικά ιδρύματα -ίσως στα περιφερειακά να είναι κάπως καλύτερα τα πράγματα- δεν έχουμε αρκετούς πόρους, δηλ. δεν έχουμε πολλές αίθουσες για να βάλουμε τα παιδιά μας μέσα. Τα παιδιά μας έχουν αρκετές ασχολίες, άλλα δουλεύουν, δεν υποχρεούνται να είναι και μέσα στην τάξη, ο κανόνας είναι να βλέπουμε στην τάξη μας ένα μικρό ποσοστό φοιτητών. Όπως είπε και ο κ. Πρόεδρος το πρωί, τους δίνουμε κάποιο διδακτικό εγχειρίδιο, το εγκεκριμένο από μας διδακτικό εγχειρίδιο που «έχουμε γράψει, γιατί εμείς ξέρουμε καλύτερα τα πράγματα. Συνήθως δεν αναφερόμαστε σε άλλη βιβλιογραφία». Τους βλέπουμε στο τέλος, κατά κανόνα τους περισσότερους από αυτούς, και τους εξετάζουμε για να δούμε αν μάθανε καλά από τα βιβλία που έχουνε διαβάσει.

Οι συμβατικές βιβλιοθήκες κατέχουν κεντρικό ρόλο σε όλες τις μορφές συμβατικής εκπαίδευσης. Καθοριστικό ρόλο κατέχουν ιδιαίτερα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Οι τεχνολογικές εξελίξεις έχουν εμπλουτίσει το θεσμό των βιβλιοθηκών με νέες δραστηριότητες και παρέχουν ένα συνεκτικό πλαίσιο που προσφέρει νέες δυνατότητες. Η σταδιακή εξάπλωση του θεσμού της εκπαίδευσης από απόσταση σε συνδυασμό με τις εξελίξεις του χώρου των επικοινωνιών, ωθούν προς ηλεκτρονικοποίηση του εκπαιδευτικού υλικού. Ο όγκος και οι ιδιαιτερότητες του νέου υλικού επιβάλλουν διαφορετική στρατηγική προσέγγιση και νέες δομές διαχείρισης. Ο θεσμός των ψηφιακών βιβλιοθηκών είναι μια απάντηση στις νέες ανάγκες, που αποκτά ολοένα και βαθύτερο περιεχόμενο και οδηγεί σε νέες προσεγγίσεις.

Διάφορες μορφές τηλεεκπαίδευσης χρησιμοποιούνται σήμερα για την ικανοποίηση των αναγκών που εκδηλώνονται σε παγκόσμια κλίμακα.

Η πιο απλή μορφή τηλεεκπαίδευσης είναι η αποκεντρωμένη εκπαίδευση (decentralized education). Στη μορφή αυτή προσφέρονται διαλέξεις σε διάφορα εκπαιδευτικά κέντρα ή κέντρα μελέτης. Το προσφερόμενο υλικό είναι κατά κανόνα γραπτό κείμενο. Η επικοινωνία μεταξύ καθηγητή-φοιτητή γίνεται κατά κανόνα σε

καθορισμένες συναντήσεις. Βοηθητικά χρησιμεύουν εκ των προτέρων ετοιμασμένα προϊόντα λογισμικού, επικοινωνία με e-mail και τηλεδιάσκεψη.

Πιο προωθημένη μορφή τηλεκπαίδευσης είναι η εκπαίδευση από απόσταση (distance education). Στη μορφή αυτή χρησιμοποιούνται κατά κανόνα συστήματα τηλεματικής με έντονο το χαρακτηριστικό της αλληλεπίδρασης (interaction) μεταξύ καθηγητή-φοιτητή μέσω επικοινωνιακών διαύλων. Το υλικό που προσφέρεται είναι κατά κανόνα ηλεκτρονικό και περιλαμβάνει διαλέξεις, ασκήσεις και άλλο βοηθητικό διδακτικό υλικό. Η εκπαιδευτική διαδικασία διενεργείται on-line και το εκπαιδευτικό αποτέλεσμα είναι ελέγξιμο, όσο περίπου και σε μια συμβατική αίθουσα εκπαίδευσης.

Εναλλακτική μορφή αποτελεί η ανεξάρτητη μάθηση (self-learning) σε καταναμημένο (distributed) περιβάλλον. Στη μορφή αυτή παρέχεται υλικό πολυμέσων (multimedia), το οποίο χρησιμοποιείται off-line, στον ατομικό ρυθμό του φοιτητή. Προφανώς ο έλεγχος της προόδου είναι κυρίως στην ευθύνη του φοιτητή, ενώ απαιτείται ουσιαστικός έλεγχος της επίδοσης με τη χρήση εξελιγμένων εργαλείων λογισμικού.

Οργανωτικά και οι τρεις μορφές τηλεκπαίδευσης αντιμετωπίζονται ανάλογα με τη συμβατική εκπαίδευση και το σύστημα τηλεκπαίδευσης πρέπει να παρέχει υπηρεσίες γραμματείας, διοίκησης, τεχνικής βοήθειας, νομικής υποστήριξης, φοιτητικής μέριμνας, διεθνών σχέσεων κ.α.

Σ' ένα σύστημα τηλεκπαίδευσης διακρίνουμε τις εξής λειτουργίες:

Εκπαίδευση:

Η λειτουργία αυτή περιλαμβάνει διαλέξεις, φροντιστήρια, σεμινάρια, πρακτική και εργαστηριακή άσκηση. Η επικοινωνία μεταξύ καθηγητή και φοιτητή όπως και μεταξύ των φοιτητών είναι συχνή και μεστή πληροφοριακού περιεχομένου πολλών ειδών.

Βιβλιοθήκη:

Η λειτουργία αυτή περιλαμβάνει πρόσβαση σε συμβατικό και ψηφιακό υλικό. Το συμβατικό υλικό παρέχεται μετά από συγκεκριμένο γραπτό αίτημα (order form). Το ηλεκτρονικό υλικό παρέχεται μέσω επικοινωνιακού διαύλου σε εξουσιοδοτημένα άτομα, όπως οι εγγεγραμμένοι φοιτητές.

Γραμματεία:

Η λειτουργία αυτή περιλαμβάνει γραμματειακές και διοικητικές υπηρεσίες όπως εγγραφές, ανακοινώσεις αποτελεσμάτων, κ.λ.π.

Έρευνα:

Η λειτουργία αυτή αναφέρεται στην ερευνητική διαδικασία και περιλαμβάνει πρόσβαση σε ερευνητικά αποτελέσματα, επικοινωνία με ερευνητικές ομάδες, συμμετοχή σε ερευνητικά έργα, κ.λ.π.

Ενημέρωση:

Η λειτουργία αυτή αναφέρεται στην παροχή χρήσιμων πληροφοριών που ενδιαφέρουν καθηγητές και φοιτητές και αναφέρονται στην εκπαιδευτική ή στα ιδιαίτερα ενδιαφέροντά τους.

Επικοινωνία:

Η λειτουργία αυτή αναφέρεται στην προσφορά ενός βήματος για κοινωνικές επαφές μεταξύ των φοιτητών ιδιαίτερα. Είναι γνωστό ότι σ' αυτές τις μορφές εκπαίδευσης συνηθίζεται η ομαδική μελέτη και η ομότιμη επικοινωνία μεταξύ των φοιτητών ζωντανά ή μέσω διαδικτύου για παράδειγμα.

Η πλέον κρίσιμη συνιστώσα ενός συστήματος τηλεκπαίδευσης είναι αυτή που αναφέρεται στην αξιολόγηση των φοιτητών από απόσταση (remote assessment) και διακρίνεται σε λειτουργία αυτό-εξέτασης (self-assessment), σε λειτουργία ενδιάμεσης αξιολόγησης (tests) και σε λειτουργία τελικής αξιολόγησης (examinations). Η διαθεσιμότητα, αξιοπιστία, ασφάλεια και ετοιμότητα των χρησιμοποιούμενων μέσων είναι κρίσιμης σημασίας.

Το Τ.Ε.Ι. Πειραιά έχει δραστηριοποιηθεί σε θέματα τηλεκπαίδευσης από τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Οι πρώτες προσπάθειες εστιάστηκαν στις μεταπτυχιακές σπουδές με τη μορφή της αποκεντρωμένης εκπαίδευσης. Η μορφή αυτή έχει υιοθετηθεί από το Open University, με το οποίο συνεργάζεται το Τ.Ε.Ι. Πειραιά για την προσφορά του μεταπτυχιακού προγράμματος «Manufacturing Management and Technology».

Προς το τέλος της δεκαετίας του 1990 πέντε τμήματα του Τ.Ε.Ι. Πειραιά υπέβαλαν προτάσεις στα πλαίσια του προγράμματος ΕΠΕΑΕΚ «Διεύρυνση Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης» και από τότε χρηματοδοτούνται για τη μετεξέλιξή τους. Μια από τις κύριες δραστηριότητες, στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας, είναι η υποστήριξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας με τη χρήση ηλεκτρονικής πλατφόρμας τηλεκπαίδευσης.

Στους στόχους του προγράμματος περιλαμβάνεται ηλεκτρονικοποίηση του εκπαιδευτικού υλικού, διάθεση σημειώσεων σε σπουδαστές (ιδιαίτερα αυτούς που δεν μπορούν να προσέλθουν στις διαλέξεις), παρακολούθηση της προόδου των φοιτητών (self-assessment και tests) κ.α. Στο σύστημα ελπίζουμε ότι θα μπορούν να προσφερθούν όλες σχεδόν οι λειτουργίες που αναφέρθηκαν προηγουμένως.

Τέσσερα από τα προηγούμενα και ένα επιπλέον τμήμα του Τ.Ε.Ι. Πειραιά υπέβαλαν προτάσεις στα πλαίσια του προγράμματος ΕΠΕΑΕΚ «Αναμόρφωση προγραμμάτων σπουδών», οι οποίες και εγκρίθηκαν. Ανάμεσα στους στόχους του προγράμματος είναι η δυνατότητα on-line παροχής εκπαιδευτικών υπηρεσιών και η ενεργοποίηση συστήματος τηλεδιάσκεψης για την παρακολούθηση διαλέξεων που προσφέρονται σε άλλα Ιδρύματα, ή αντίθετα η προσφορά διαλέξεων σε απομακρυσμένες αίθουσες, ή και σε μεμονωμένους φοιτητές. Το πρόγραμμα αυτό βρίσκεται σε συνέργια με άλλα προγράμματα («Κοινωνία της Πληροφορίας», «Ψηφιακές Βιβλιοθήκες» κ.α.) του Τ.Ε.Ι. Πειραιά.

Η ψηφιακή βιβλιοθήκη του Τ.Ε.Ι. Πειραιά έχει οργανωθεί αυτόνομα στη βάση της ολοκλήρωσης του σχετικού προγράμματος ΕΠΕΑΕΚ και προσφέρει σήμερα πολύτιμες υπηρεσίες, όπως ήδη έχουν παρουσιασθεί.

Με τα προγράμματα «Διεύρυνση Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης» και «Αναμόρφωση Προγραμμάτων Σπουδών» έχει παραχθεί και θα παραχθεί στη συνέχεια μεγάλος όγκος ηλεκτρονικού εκπαιδευτικού υλικού. Η φύλαξη και η διαχείριση του υλικού γίνεται προς το παρόν από τα τμήματα που συμμετέχουν στην προσπάθεια δαπάνης των προγραμμάτων. Η πνευματική αυτή περιουσία των συγγραφέων και του Ιδρύματος απαιτεί συντήρηση, ενημέρωση, βελτίωση, διαχείριση κ.α. σε συνεχή βάση και μετά τη λήξη των σχετικών προγραμμάτων. Οικονομίες κλίμακας επιβάλλουν τη μέριμνα αυτή στα όργανα με ειδική ευθύνη, όπως είναι η ψηφιακή βιβλιοθήκη. Η μέριμνα αυτή συνδυάζεται με την υιοθέτηση κανόνων διαχείρισης του παραγόμενου υλικού, όπως για συγγραφικά δικαιώματα,

copyright κ.α. Αναμένεται ότι ανάλογες καταστάσεις θα συναντήσουμε και στα άλλα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, οπότε το θέμα αποκτά ευρύτερη σημασία.

Το παραγόμενο υλικό αναμένεται να είναι πολλαπλά χρήσιμο στο μέλλον. Μια από τις πιθανές χρήσεις του είναι στα εκκολαπτόμενα Ινστιτούτα Δια Βίου Εκπαίδευσης, ενώ ελπίζουμε ότι θα χρησιμοποιηθεί και για σύστημα τηλεκπαίδευσης με τη μορφή της ανεξάρτητης μάθησης.

Σε οποιαδήποτε περίπτωση, ο ρόλος των ψηφιακών βιβλιοθηκών εμπλουτίζεται διαρκώς, περιλαμβάνοντας νέες λειτουργίες και ξεπερνώντας το ρόλο της συμβατικής βιβλιοθήκης στις συμβατικές σπουδές.

Η διαχείριση του ηλεκτρονικού εκπαιδευτικού υλικού που είναι ήδη διαθέσιμο και θα παράγεται στο μέλλον απαιτεί την ευστάθεια ενός οργανισμού με διάρκεια, όπως οι ψηφιακές βιβλιοθήκες. Τα θέματα που προκύπτουν επιλύονται σε μεγάλο μέρος ανάλογα με τα θέματα των συμβατικών βιβλιοθηκών. Οι νεωτερισμοί που σχετίζονται με τις νέες μορφές εκπαίδευσης προκαλούν τη διεύρυνση των υφιστάμενων θεσμών και απαιτούν νέους τρόπους αντιμετώπισης.